

*О.В. Філіповський, канд. техн. наук, ст. наук. співроб., доц.,
О.О. Філіповська, Львівський банківський інститут НБУ*

ПЕРСПЕКТИВИ ВПЛИВУ НОВИХ БАЗЕЛЬСЬКИХ НОРМАТИВІВ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ МАЛИХ І СЕРЕДНІХ БАНКІВ

Постановка проблеми. У країнах з розвинутою ринковою економікою мережа середніх і малих банків є важливим елементом банківської системи [4, 5, 6, 8]. Так, у США їх частка становить понад 80 % від загальної кількості кредитних установ, подібна ситуація в Німеччині (понад 50 %) та інших країнах Європи [4, 6, 8]. В Україні частка малих банків в загальній кількості банків упродовж 2002-2004 рр. становила 63-64 % [1]. Це пов'язано з тим, що саме малі банки здебільшого обслуговують малий і середній бізнес, а також населення, тобто той сегмент ринку, який є недостатньо привабливим для великих банківських установ. Незважаючи на те, що критерії поділу банків на малі, середні і великі є різними, фінансово-кредитні установи, які належать до малих і середніх, мають багато в чому спільні характерні ознаки у різних країнах. Вони більш мобільні у плані розвитку нових технологій, нетрадиційних банківських операцій та послуг.

Аналіз останніх досліджень. Хоча перспективність існування малих і середніх банків підтверджується рядом досліджень [1-8], в останні роки в Україні окремі науковці і працівники банківських установ почали ставити питання відносно доцільності їх існування. Крім того, ряд фахівців вважає, що з впровадженням нових стандартів Basel-II для малих і середніх банків виникнуть серйозні проблеми, які можуть привести до значного скорочення їх кількості. Тому дослідження перспектив впливу нових базельських рекомендацій на долю малих і середніх банків є актуальними і мають важливе теоретичне і практичне значення.

Нагадаємо, що Базельський комітет з банківського нагляду і регулювання був створений у 1975 р. центральними банками "групи десяти", в яку входять Бельгія, Великобританія, Німеччина, Італія, Канада, Люксембург, Нідерланди, США, Швейцарія, Швеція, Франція і Японія. Засідання комітету зазвичай відбувається в Банку міжнародних розрахунків в Базелі, де знаходиться його постійний секретаріат. Комітет підготував два основні документи: узагальнюючий перелік основних принципів ефективного банківського нагляду (Базельські принципи), які застосовуються як в країнах "групи десяти", так і в країнах, які не входять до її складу, та компендіум існуючих рекомендацій, інструкцій та стандартів Базельського комітету.

Нові нормативи Basel-II повинні замінити діючі з 1988 року стандарти Basel-I, які засновані на жорстких критеріях, встановлених регулюючими

органами. Угода Basel-I визначала для найбільших транснаціональних банків стандарти достатності капіталу, а саме: елементи капіталу, вагові коефіцієнти ризику, цільовий стандартний коефіцієнт достатності капіталу. Це дозволило на певний час знизити гостроту проблеми забезпечення фінансової стійкості та надійності банків. Основними положеннями цієї угоди нині керуються центральні банки більш ніж 100 країн світу.

В кінці 90-х років XX ст. угода Basel-I значною мірою перестала відповідати змінам, які відбулися на фінансовому ринку. Найбільшої критики зазнала шкала вагових коефіцієнтів ризику, яка не дозволяла відобразити високий їх рівень за позабалансовими операціями банків. Це все викликало потребу в удосконаленні нормативів. Але нові стандарти Basel-II в першу чергу призначені для великих банків і певною мірою загрожують малим і середнім банкам.

Мета даної роботи – проаналізувати перспективи впливу нових базельських рекомендацій (Basel-II) на конкурентоспроможність малих і середніх банків для використання в Україні.

Виклад основного матеріалу. Базельським комітетом з банківського нагляду розроблені і запропоновані в 2004 р. нові критерії регулювання міжнародної банківської діяльності Basel-II: Міжнародне наближення оцінки та стандартів капіталу (переглянута структура) [9]. Основна ідея Basel-II полягає в поєднанні трьох основних компонентів (мінімальні вимоги до розміру власного капіталу, підвищення ролі пруденційного нагляду, ринкова дисципліна), які у сукупності підсилюють ефект внутрішнього і зовнішнього контролю за ризиками з використанням відповідних кількісних і якісних нормативів. Стандарти розрахунків кредитних ризиків, які запропоновані в цьому документі, змінять зміст діяльності банків в частині управління ризиками.

Таким чином, конкурентні переваги від Basel-II отримують тільки лідери ринку. Нові стандарти спричинять посилення позицій великих банків, а малі і середні наштотуються на організаційні проблеми та необхідність збільшення резервів по позикам, а також із труднощами в отриманні міжбанківських кредитів.

Суттєві зміни вносить Basel-II в методологію і практику оцінки кредитних ризиків. Він передбачає створення банками власних методик рейтингових оцінок позичальників. Їх застосування дозволить банкам відносити позичальників до тієї чи іншої категорії ризиків з точки зору ймовірності втрат.

Нові підходи пропонує Basel-II у світлі оцінки достатності капіталу як з точки зору методики її визначення, так і з точки зору супутніх обставин. Наприклад, Basel-I передбачає достатність капіталу на рівні 8 %. Basel-II це положення не скасовує – банки, як і раніше, для розрахунку мінімальних вимог до достатності капіталу використовуватимуть коефіцієнт Кука, який визначається як відношення власного капіталу до активів, зважених на ризик. Однак, це мінімум. Згідно з Basel-II банк повинен мати капітал вище мінімального рівня, тобто нормальна величина коефіцієнта

платоспроможності кожного банку має становити 12 %. І якщо цей показник зменшується нижче 12 %, орган нагляду не повинен чекати, коли він досягне 8 %, а повинен вжити відповідні заходи якомога скоріше. Тобто за умови недостатності капіталу для фінансування ризиків наглядові органи мають право вимагати від банків збільшення регулятивного капіталу.

Для України та багатьох інших країн впровадження стандартів Basel-II ускладнюється тим, що вони в першу чергу призначені для великих банків. Таких в Україні дуже мало, а за світовими стандартами вітчизняні великі банки у кращому випадку можна віднести до середніх банків. Не випадково, що ініціатива введення Basel-II запропонована найбільшими банками США. Вони чітко розуміють, що це додасть їм додаткові конкурентні переваги.

Безумовно, впровадження стандартів Basel-II через нову якість оцінки ризиків може призвести до суттєвої зміни світових фінансових потоків. Ці оцінки будуть більш жорстокі для тих, чия діяльність викликатиме сумніви, і більш м'якими для тих, хто відповідатиме необхідним вимогам. Українські фінансові інститути відразу попадуть в першу категорію. Відповідно, отримання ними фінансових ресурсів обходитиметься дорожче, з'явиться небезпека зниження обсягу прямих інвестицій. Це найбільш боляче вдарить по малим та середнім банкам.

На думку спеціалістів [9], після прийняття нових норм Basel-II обсяг капіталу у світовій банківській системі в цілому залишиться на сьогоднішньому рівні. Тільки деякі банки зможуть зменшити капітал на 2-3 %, надавши можливість регулюючим органам більш ефективну систему управління ризиками.

В Україні нові стандарти будуть впроваджені в першу чергу у великих банках, але при цьому підхід до регулювання та нагляду буде поширений на усі банки незалежно від їх розміру. І хоча Basel-II безпосередньо не приведе до скорочення кількості кредитних організацій, але він здатний вплинути на цей показник, бо в окремих банків можуть виникнути певні проблеми. Наприклад, завищені вимоги до розміру резервів на покриття ризиків кредитування середніх і малих компаній призведуть до подорожчання вартості позикового капіталу і зроблять його недосяжним для багатьох невеликих компаній. Слід відмітити, що як і за кордоном, так і в Україні з малими і середніми підприємствами працюють переважно малі та середні банки.

У зв'язку з переходом банківської системи на міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ), у малих банків України виникне ще одна складна ситуація, для них витрати на складання цих звітів стануть надто обтяжливими, тому що контракт на аудит з іноземною компанією обійдеться в досить кругленьку суму – від 60 до 150 тис. доларів. У вітчизняних аудиторів цей показник вдвічі менший.

Введення стандартів Basel-II заплановане на кінець 2006 р., але вже тепер ми маємо вжити низку серйозних заходів, щоб бути готовими до нових вимог. До нових стандартів слід підходити обережно. Більшість країн перебуває в такому самому становищі, як і Україна. Навіть у США на нові

стандарти планують повністю перейти не більше 20 найбільших банків. Спочатку треба подивитись, що покаже реалізація Basel-II в ЄС та інших країнах. Ігнорувати ці нормативи банківські установи не зможуть тому, що вони рано чи пізно можуть бути відрізані від світового фінансового ринку, оскільки всі кредитні установи мають бути сертифіковані на відповідність стандартам Basel-II. І статися це може дуже швидко. Наприклад, фінансово-банківський комітет Швейцарії вже рекомендував своїм банкам працювати з клієнтами і позичальниками тільки на основі механізмів і технологій Basel-II. Стандарти Basel-II ще не впроваджені, але вже розробляється система Basel-III, стандарти якої засновані на *Global Custody*. Вони передбачають створення єдиного загальносвітового фінансового простору, де активи продаватимуться й купуватимуться, а всі кошти із забезпечення гарантій будуть зосереджені в системі “інтерселт”. Система повністю відповідає за поставку придбаних клієнтами цінних паперів. Таким чином, різко зростуть кількість потенційних покупців і можливість залучення капіталу до країни.

Висновки. Як бачимо, для малих і середніх банків виникнуть серйозні проблеми. Концентрація банківського капіталу має об’єктивну необхідність. Крім того, у недостатньо стабільній банківській системі за певних умов може збільшитися системний ризик. У таких банків основна проблема нарощення власного капіталу полягає в обмеженості ресурсів у їх власників через невеликі обсяги їх діяльності. Але вони зможуть вижити, якщо: збережуть платоспроможність і власний капітал в необхідних обсягах з урахуванням якості та ризиків; будуть потрібні суспільству; зможуть компенсувати суспільству витрати на зміст своєї діяльності у сфері грошового обігу (економія грошей) та кредиту (розвиток виробництва); не стануть лише розрахунковими банками.

А поки що малим і середнім банкам є час подумати, підготуватись, оцінити власну готовність до нових вимог щодо капіталу, розробити чіткий план з удосконалення існуючої системи управління ризиками в банку, що базуватиметься на нових вимогах Базельського комітету, створити надійну систему управління банком загалом, розробити внутрішню методіку розрахунку мінімального обсягу регулятивного капіталу з урахуванням ризикового профілю банку, забезпечити всіх працівників відповідним пакетом інструкцій, впровадити програмне забезпечення. Все це сприятиме прискоренню адаптації банків до нових вимог.

Список літератури

1. Біла О.Г., Мосціховський Ю.І. Проблеми фінансової стійкості малих банків // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Мале та середнє банківництво в умовах становлення ринкової системи в Україні: Зб. наук. пр. / НАН України. Інститут регіональних досліджень. – Львів, 2004. – Вип. 6 (L). – С. 126-130.
2. Грудзевич Я.В., Грудзевич У.Я. Проблеми і перспективи малого та середнього банківництва в Україні // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Мале та середнє банківництво в умовах становлення ринкової системи в Україні: Зб. наук. пр. / НАН України. Інститут регіональних досліджень. – Львів, 2004. – Вип. 6 (L). – С. 20-25.
3. Другов О.О., Борух О.В. Розвиток малих та середніх банків регіону в умовах наявності кордону з ЄС // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Мале та

- середнє банківництво в умовах становлення ринкової системи в Україні: Зб. наук. пр. / НАН України. Інститут регіональних досліджень. – Львів, 2004. – Вип. 6 (L). – С. 131-139.
4. Дружбинський В. Юрій Яременко: "Малі банки – підмурівок економіки" // Галицькі контракти. – 2000. – № 39. – С. 3.
 5. Лепетиков Д. Банковская система: основные тенденции 2006 года // Финансовый директор. – 2006. – № 2(44). – С. 88-95.
 6. Пантелеев А.В. Развитие конкурентной среды банковского рынка: государственное предпринимательство и кадровая политика // Банковские услуги. – 1999. – № 8-9. – С. 17-26.
 7. Пшик Б.І. Депозитно-акумуляційна та кредитно-інвестиційна стратегія малих і середніх банків: проблеми та можливості реалізації на регіональному рівні // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Мале та середнє банківництво в умовах становлення ринкової системи в Україні: Зб. наук. пр. / НАН України. Інститут регіональних досліджень. – Львів, 2004. – Вип. 6 (L). – С. 140-149.
 8. Філіповський О.В. Малі банки в Україні: аналіз та перспективи // Регіональна економіка. – 2002. – № 4. – С. 166-171.
 9. <http://www.biz.org/bcbs>
Отримано 15.05.2006

Філіповський, О.В. Перспективи впливу нових Базельських нормативів на конкурентоспроможність малих і середніх банків [Текст] / О.В. Філіповський, О.О. Філіповська // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. - Суми, 2006. - Т. 17. - С. 99-104.